

BRANISLAV DOLNÝ

Výsledky volieb do zastupiteľstva Bratislavského samosprávneho kraja 2013: Neúspech Smeru-SD ako trest voličov alebo volebného systému?

Príspevok sa zaoberá analýzou niektorých aspektov výsledkov volieb v Bratislavskom kraji kde si z hľadiska počtu mandátov v krajskom zastupiteľstve koalícia pravicových strán udržala svoje vedúce postavenie, naopak strana Smer výrazne stratila. Analýzou volebných výsledkov a ich porovnaním s predchádzajúcimi voľbami sa jednak snaží zistiť dôvod jej neúspechu, spolu s tým sa dotýka aj hodnotenia niektorých iných aspektov výsledkov volieb ako sú účinky volebného systému alebo spôsob počítania stanovenej podpory. Porovnanie výsledkov volieb ukazuje, že napriek miernemu poklesu volebnej podpory strany Smer táto nebola hlavným dôvodom straty mandátov. Ako dôležitejšie príčiny tejto straty sa ukazujú najmä výrazne nižší počet kandidátov s charakteristikami, ktoré dokázali osloviť aj širší okruh voličov a efektívna koalíčná zostava pravicových strán. Analýza tiež dokazuje extrémne disproporčné účinky volebného systému a rast podpory nezávislých kandidátov v kraji.

The paper deals with an analysis of selected aspects of the election results in the Bratislava region where in terms of number of seats in the provincial council the coalition of right-wing parties maintains its leading position, while Smer-SD significantly lost. Analysis of the election results and their comparison with previous elections, first trying to figure out the reason for its failure along with that also affects the evaluation of some other aspects of the election results as the effects of the electoral system or the method of calculating partisan support. Analysis of the election results shows that, despite a slight decline in voter support for Smer-SD, this was not the main reason for the loss of seats. More important causes of this loss are particularly significantly lower number of candidates with characteristics that were able to reach a broader support of voters and the broader coalition of right-wing parties. The analysis also shows extremely disproportionate effects of the electoral system and the growth of support for independent candidates in the region.

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0413-11.

1 ÚVOD

V novembri 2013 prebehli na Slovensku už štvrté voľby¹ do orgánov samosprávnych krajov (označovaných tiež ako VÚC). Napriek tomu zostávajú samosprávne kraje a voľby do ich orgánov stále v úzadí pozornosti nielen občanov, ale aj politických vedcov a analytikov.

Nízky záujem o krajské voľby zo strany občanov najlepšie dokumentuje volebná účasť, ktorá sa pohybuje len na úrovni 20%², čo je iba tretina účasti v parlamentných voľbách. Nízka účasť je odrazom dôležitosti, ktorú voliči krajským voľbám pripisujú. Tieto voľby pokladalo v roku 2008 za dôležité iba 33,1% voličov, čo je najmenej spomedzi všetkých volieb (bližšie Krivý 2009)³. Pokračujúci nezáujem občanov o krajské voľby naznačuje, že krajská samospráva ani za viac ako desaťrocie svojho fungovania stále nedokázala presvedčiť občanov o svojej dôležitosti a zmysluplnosti. Pre väčšinu občanov nie je jasné aké kompetencie kraju patria, aké sú orgány krajskej samosprávy, prípadne kto sú poslanci v zastupiteľstve (bližšie Klimovský 2007)⁴. Jediným viditeľnejším predstaviteľom, ktorého občania aspoň registrujú je predseda samosprávneho kraja⁵. Okrem tohto nedostatku informácií, ktorý občania pociťujú a uvádzajú ako dôvody nízkej účasti, sú ďalšími dôvodmi nízkeho záujmu aj nestotožnenie sa jednak so súčasnou podobou krajov, dokonca s ich existenciou samotnou. Dokazujú to aj výsledky prieskumu pred poslednými voľbami v roku 2013. Viac ako 60% respondentov uvádza, že nemá dostatok informácií o kompetenciách predsedu a poslancov VÚC. Slabá informovanosť o kompetenciách či o činnosti krajov, či kandidátoch je dôvodom nízkej volebnej účasti podľa 48,5% občanov. Dôležitými príčinami neúčasti sú podľa nich aj malý význam krajov pre ich život (25,4%), alebo dokonca ich zbytočnosť (25%). O tom, že súčasnú podobu krajov väčšina občanov neprijala svedčí aj odpoveď na otázku o preferovanom počte krajov, kde sa viac ako polovica občanov vyslovila pre model 3+1 a súčasnú podobu ôsmich krajov by zachovalo iba 27,9% (bližšie Noviny.sk 2013). Vo svetle týchto výsledkov možno fungovanie krajskej samosprávy hodnotiť ako neúspešné a debatu o jej reforme za legitímne.

Okrem nezájmu občanov o krajské voľby na Slovensku, ktorý je všeobecne známy, je prekvapujúcejším relatívne malý záujem o túto tému zo strany politických vedcov. Až na niektoré výnimky (Mesežnikov 2005; Plenta 2010) nie sú výsledky krajských volieb predmetom odborných analýz.

Tento príspevok sa preto bude snažiť aspoň čiastočne zaplniť tento prázdny

1 Všetky výsledky volieb sú čerpané z výsledkov zverejnených štatistickým úradom. Pre krajské voľby 2009 štatistický úrad (2009), pre voľby v roku 2013 Štatistický úrad (2013), pre parlamentné voľby 2010 Štatistický úrad (2010), 2012 Štatistický úrad (2012).

2 Najvyššia volebná účasť bola v prvom kole prvých voľbách v roku 2001 a dosiahla 26,02%, zatiaľ najnižšou bola účasť v druhom kole volieb roku 2005 11,07%. Priemer účasti v prvom kole je 21,76%, v druhom kole iba 17,34%. Tieto výsledky sú podobné s účasťou vo voľbách do Európskeho parlamentu, ktorých doterajší priemer je 18,39%.

3 Nedávny prieskum agentúry Polis uskutočnený pred voľbami v roku 2013 uvádza, že voľby sú dôležité pre 48% občanov. Úlohu v odlišných výsledkoch mohla zohrať iná škála možných odpovedí, prípadne čas pred krajskými voľbami, kedy sa prieskum uskutočnil, z dostupných údajov tiež chýba porovnanie s inými voľbami (bližšie Pravda 2013). V každom prípade bez ohľadu na odlišné výsledky dôležitosti voľby významne vyššiu účasť nezaznamenali.

4 Táto štúdia pracuje s anketou na ktorú odpovedali občania vybraných miest na východnom Slovensku a preto nie je reprezentatívna, výsledky však možno považovať za relatívne dobrý a ilustratívny dôkaz nízkej informovanosti a záujmu občanov o krajskú samosprávu.

5 Aj keď v prípade prieskumu z roku 2009 v polovici krajov nedokázalo správne určiť jeho meno ani polovica respondentov (bližšie Plško 2009).

priestor a pokúsím sa v nej priniesť čiastkovú analýzu výsledkov krajských volieb v jednom vybranom kraji, ktorým je Bratislavský kraj. Obmedzený priestor príspevku mi neumožňuje komplexné zhodnotenie volieb v kraji napr. kampane, či širšiemu porovnaniu s inými kraji, preto sa obmedzím iba na analýzu výsledkov volieb do zastupiteľstva v Bratislavskom kraji v roku 2013 a ich porovnaním z rokom 2009. Volebné výsledky budem analyzovať z dvoch základných rovín. Prvou bude popis a zhodnotenie účinkov volebného systému jednak na celkové výsledky ako aj správanie politických strán a voličov. Druhou rovinou bude prostredníctvom analýzy voličskej podpory jednotlivých kandidujúcich strán a koalícií popísať základné spoločné resp. rozdielne charakteristiky oboch volieb a spolu s tým sa pokúsiť zistiť, čo bolo príčinou výsledku, ktorý vzbudil v rámci volieb poslancov v kraji asi najviac pozornosti, neúspech strany Smer-SD, ktorá ako dominantná strana na Slovensku a celkovo najúspešnejšia strana krajských volieb, dokázala získať v zastupiteľstve iba jediného poslanca. Je tento neúspech výsledkom výrazne nižšej podpory, alebo zohral hlavnú úlohu volebný systém?

Spolu s obmedzeným priestorom príspevku existujú ďalšie dva dôvody prečo porovnávať výsledky volieb práve v týchto rokoch. Sú nimi spoločné znaky oboch volieb, vďaka ktorým je porovnanie výsledkov jednoduchšie a umožňuje ľahšie zachytiť trendy zmeny či kontinuity.

Prvým znakom sú volebné obvody, ktoré boli u oboch volieb rovnaké. Bratislavský kraj bol vo voľbách 2001 a 2005 rozdelený na 8 „veľkých“ obvodov (5 v Bratislave a tri kopírujúce mimo bratislavské okresy) v ktorých sa volilo 50 poslancov, od volieb v roku 2009 sa počet poslancov znížil na 44, naopak zvýšil sa počet obvodov na 18 (pridali najmä malé jednomandátové obvody, ktoré zahŕňajú obce mimo bratislavských okresov). Zoznam jednotlivých obvodov s počtom mandátov a voličov ukazuje nasledujúca tabuľka.

Tabuľka č.1.: Zoznam volebných obvodov Bratislavského kraja s počtom mandátov a voličov v roku 2013.

Volebný obvod	Oblasť	Počet mandátov	Počet voličov	Počet voličov na mandát
1	Bratislava - Staré Mesto	3	38 981	12 994
2	Bratislava– Ružinov, Vrakuňa	6	84 396	14 066
3	Bratislava – Podunajské Biskupice	2	19 219	9 610
4	Bratislava – Nové Mesto	3	35 281	11 760
5	Bratislava – Rača	2	22 710	11 355
6	Bratislava – Karlova Ves, Devínska Nová Ves	4	45 881	11 470
7	Bratislava – Dúbravka, Lamač, Záhorská Bystrica	3	41 465	13 821
8	Bratislava – Petržalka, Jarovce, Rusovce, Čunovo	8	106 804	13 350
9	Malacky	3	33 501	11 167
10	Okres Malacky I	1	10 936	10 936

11	Okres Malacky II	1	14 597	14 597
12	Pezinok	2	29 290	14 645
13	Okres Pezinok I	1	12 509	12 509
14	Okres Pezinok II	1	9 264	9 264
15	Senec	1	14 452	14 452
16	Okres Senec I	1	12 817	12 817
17	Okres Senec II	1	16 423	16 423
18	Okres Senec III	1	14 605	14 605

Vidíme, že aj Bratislavský kraj sa nevyhol problémom s určením vhodných volebných obvodov, počet poslancov na jeden obvod je v jednotlivých obvodoch výrazne odlišný, čo je problematické z hľadiska rovnosti hlasov občanov. Druhým problémom je nejasné kritériá členenia obvodov a ich veľkosti. Zmena bola vtedajším predsedom zdôvodnená potrebou „priblížiť výkon mandátu poslanca bližšie k ľuďom“, keď “pri novej úprave bude každý poslanec zastupovať záujmy menšieho územia, ako doteraz” (bližšie Bratislavský samosprávny kraj 2009). Napriek tomu zostávajú najmä v Bratislave viaceré časti umelo zlúčené do veľkých obvodov⁶, čo spolu s výrazne odlišnými pomermi voličov pripadajúcich na jeden mandát v jednotlivých obvodoch vzbudilo pozornosť aj pred poslednými voľbami (bližšie Dugovič 2013).

Druhým dôvodom sústredenia sa na posledné dve voľby je významná podobnosť v štruktúre hlavných kandidujúcich strán a koalícií. V roku 2009 boli hlavnými zoskupeniami volebného zápasu v kraji pravicová koalícia zložená zo štyroch strán (SDKÚ, KDH, SMK, OKS), koalícia vtedy vládnych strán (Smer-SD, HZDS) ku ktorej sa pripadli dve malé neparlamentné strany (HZD, SZS). Dve najsilnejšie koalície v zásade sledujúce rozdelenie vtedajšej vládnej koalície a opozície dopĺňali dve novovzniknuté pravicové strany Most-Híd a SaS, ktoré kandidovali samostatne. V roku 2013 bola situácia v základných črtách podobná. Hlavnými favoritmi volieb boli pravicová koalícia, ktorá okrem členov z roku 2009 (SDKÚ, KDH, SMK, OKS) zahŕňala aj SaS a Most-Híd spolu s mimoparlamentnou SZ. Voči nej stála strana Smer-SD samostatne, keďže jej bývalí koalíční partneri medzičasom prakticky zmizli z politickej mapy Slovenska. Popri nich aj v roku 2013 do volieb vstupuje nová pravicová strana, ktorá kandiduje samostatne (NOVA).

Výsledky týchto volieb sú tak vďaka týmto dvom charakteristikám dobre porovnateľné.

2 VÝSLEDKY VOLIEB 2009 A 2013 V BRATISLAVSKOM KRAJI

Analýzu volebných výsledkov oboch volieb v kraji je vhodné začať niekoľkými základnými údajmi na úrovni celého kraja.

Volebná účasť v oboch voľbách sa výraznejšie nelíšila, rovnako tak sa výrazne nelíšila od celoslovenského priemeru, čo dokumentuje tabuľka č.2. Účasť voličov bola v roku 2013 o 2,19% vyššia, tento rozdiel však nemožno považovať za faktor, ktorý by mohol významnejšie ovplyvňovať prípadné odlišnosti vo výsledkoch volieb.

6 Nejasné sú dôvody spojenia napr. Ružinova s Vrakuňou v obvode II, či Karlovej vsi s Devínskou Novou Vsou.

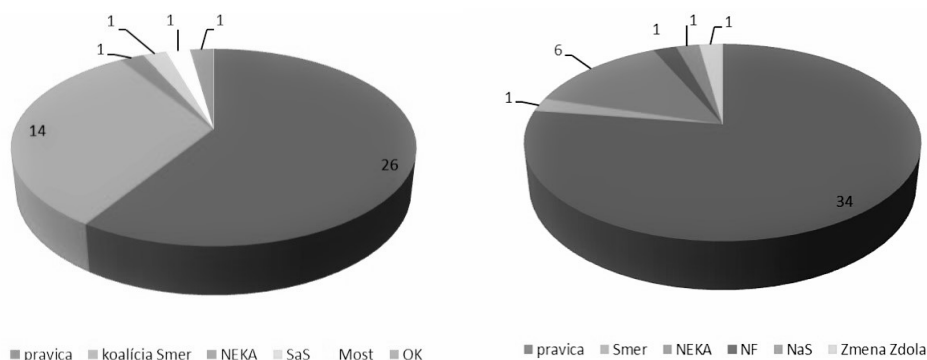
Tabuľka č.2.: Volebná účasť v Bratislavskom kraji a jej porovnanie s celoslovenským priemerom

	Bratislavský kraj	Slovensko	rozdiel
2009	19,46%	22,90%	- 3,44%
2013	21,65%	20,11%	+ 1,54%

Pri porovnaní počtu kandidujúcich subjektov celkového počtu kandidátov uchádzajúcich sa o hlasy voličov sa však ukazujú významnejšie odlišnosti oboch volieb. Napriek tomu, že počet kandidujúcich subjektov, ktoré nominovali svojich kandidátov sa významne nezmenil a zostal pomerne vysoký (nárast z 21 na 24), celkový počet kandidátov poklesol zo 434 na 292. Priemerný počet kandidátov na jedného poslanca tým v roku 2013 klesol na hodnotu 6,64 v porovnaní z 9,86 v roku 2009. Dôvodom je menší počet strán, ktoré dokázali ponúknuť väčší počet kandidátov a uchádzať sa o hlasy vo väčšom počte obvodov⁷. Zaujímavosťou je, že počet nezávislých kandidátov sa zvýšil iba nepatrne z 24 na 26.

Z hľadiska úspešnosti jednotlivých strán vyjadrených v počte získaných mandátov bola jasným víťazom oboch volieb pravicové koalície, ktoré dokázali získať v oboch voľbách nadpolovičný počet mandátov. V roku 2013 bolo víťazstvo tejto koalície výraznejšie a dokázala obsadiť až 34 mandátov, čo tvorí 77% celkového počtu. Výrazný je pokles strany Smer-SD, ktorá v roku 2009 kandidovala v koalícii s ĽS-HZDS, HZD a SZS. Z pôvodných 14 mandátov získaných vtedajšou koalíciou dokázal Smer-SD získať v roku 2013 iba jediný mandát. Naopak úspešnejší ako v roku 2009 boli nezávislí kandidáti, ktorí dokázali získať 6 mandátov oproti jednému z roku 2009. Zvyšné tri mandáty v oboch voľbách si rozdelili iné politické strany resp. zoskupenia. Zisky jednotlivých subjektov sumarizuje graf č.1.

Graf č.1.: Zisk mandátov vo voľbách 2009 a 2013

Ešte pred širšou analýzou výsledkov volieb z pohľadu politických strán je potrebné zmieniť sa o niektorých predpokladoch a účinkoch volebného systému o ktorých sa v súvislosti s krajskými voľbami často nezmieňujú. Väčšinový volebný systém v ktorom

⁷ Počet strán, ktoré kandidovali aspoň polovicu možného počtu kandidátov poklesol z 8 na 6. Dve strany (SaS a Most-Híd) vstúpili do pravicovej koalície, strana EDS kandidovala v roku 2013 iba 5 kandidátov miesto 39 v roku 2009, zoskupenie OK (40 kandidátov v roku 2009) už opäť nekandidovalo. Z nových strán, ktoré dokázali postaviť väčší počet kandidátov v roku 2013 bola jedinou strana NOVA.

mandát získava kandidát (v prípade viacmandátových obvodov kandidáti) s najväčším počtom hlasov⁸, tak ako je aplikovaný v krajských voľbách na Slovensku síce dovoľujú vysloviť niekoľko predpokladov a očakávaní ich účinkov, avšak presnejšie predpokladať jeho výsledky je zložité, nakoľko sú ovplyvnené viacerými ďalšími kontextuálnymi faktormi. Základné prednosti, problémy účinky väčšinových systémov sú relatívne dobre známe⁹ a môžeme predpokladať že tento typ volebného systému by mal viesť k disproporcionalite pomeru hlasov a získaných mandátov, zvýhodneniu veľkých strán a znevýhodneniu menších strán (s výnimkou geograficky koncentrovanej podpory menších strán), redukcii početné rozsahu stranického systému, čo by ho na jednej strane malo stabilizovať, na druhej strane obmedzuje efektívnu možnosť diverzity výberu pre voliča rovnako aj jej reprezentácie v parlamente. Tento systém tiež nemusí dostatočne efektívne reagovať na zmeny v preferenciách voličov, nakoľko pre jeho výsledky je dôležitejšie poradie kandidátov než počet hlasov, ktoré získajú.

Z hľadiska účinkov volebného systému sa sústredím na charakteristiky, ktoré možno analyzovať dostupnými dátami volebných výsledkov¹⁰, konkrétne predovšetkým disproporcionalitu a počet strán. Pokiaľ berieme do úvahy špecifickú charakteristiku krajských volieb na Slovensku, môžeme predpokladať predovšetkým vysokú mieru disproporcionality, otázne sú však účinky redukcie počtu strán tak na volebnej aj parlamentnej úrovni.

Očakávanie relatívne vysokej disproporcionality pramení jednak z podoby volebných obvodov tak ako sú aplikované v Bratislavskom kraji, ako aj s významom krajských volieb pre voličov a politické strany. Veľká väčšina mandátov v kraji je rozdeľovaná vo viacmandátových volebných obvodoch (36 zo 44). V odbornej literatúre v tejto otázke nachádzame širokú zhodu, že vyšší počet mandátov rozdeľovaných vo volebnom obvode (tzv. district magnitude) má u volebných systémov relatívnej väčšiny za následok nižšiu proporcionalitu jeho výsledkov, čo znamená opačný vzťah ako u pomerných volebných systémov (Lijphart 1994; Benoit 2001; Eggers a Fourinaies 2013)¹¹. K očakávaniu výraznej disproporcionality volebných výsledkov v kraji tiež prispieva ich postavenie druhoradých volieb, ktoré dáva širšie motivácie pre kalkulácie politických strán aj voličov. Aj keď dáva volebný systém očakávané pohnútky pre strany maximalizovať svoje vyhliadky úspechu a vytvárajú volebné koalície, stranícka súťaž je však dominantne tvorená a štruktúrovaná na celoštátnej úrovni, čo dáva niektorým (hlavne menším stranám) aj iné motivácie k účasti na voľbách samostatne (testovanie

8 V slovenčine sa ako označujú ako väčšinové volebné systémy jednak systémy, kde je pre víťazstvo a zisk mandátu potrebný najvyšší počet hlasov resp. relatívna väčšina (v angličtine "plurality"), ako aj systémy, kde je vyžadovaná absolútna väčšina hlasov (anglicky "majority"). Aby som predišiel terminologickým problémom prekladu a zamieňaniu týchto odlišných systémov, budem pre označenie tohto volebného systému používať spojenie „systém relatívnej väčšiny“.

9 Pre celkový prehľad pozri napr. Gallagher (2005:572), Johnson (2007), Norris (2004).

10 Existujú samozrejme aj ďalšie charakteristiky, ktoré sú typom volebného systému ovplyvnené ako napr. volebná účasť, socio-demografické charakteristiky zástupcov, charakter spojenia voliča a zástupcu, správanie zástupcov v parlamente a pod., ktoré by si však vyžadovali buď širokú komparatívne porovnanie, prípadne iný typ dát a idú nad rámec tohto príspevku.

11 Eggers a Fourinaies (2013) upresňujú, že nižšia disproporcionalita sa týka systémovej úrovne, t.j. Viacmandátové volebné obvody vytvárajú ešte vyššiu disproporcionalitu volebných výsledkov v porovnaní s jednomandátovými obvodmi, avšak neplatí to pokiaľ by sme disproporcionalitu analyzovali na úrovni jedného obvodu. V tomto prípade pridanie počtu mandátov prináša mierne zvýšenie proporcionality výsledkov, keď majú znevýhodnení kandidáti o niečo vyššiu pravdepodobnosť, že získajú mandát. Toto spresnenie vysvetľuje protichodnosť výsledkov empirických štúdií skúmajúcich vzťah veľkosti obvodu a proporcionality v systémoch relatívnej väčšiny.

svojej politickej podpory, zviditeľnenie kandidátov) ako „investície“ pre dôležitejšie parlamentné voľby¹². Na úrovni voličov môžeme pri krajských voľbách ako menej dôležitých voľbách očakávať rôzne motivácie a stratégie výberu, čo vyplýva z teórie druhoradých volieb. Ide najmä o snahu potrestať súčasnú vládu, voliť „úprimnejšie“ (voliči pri menej významných voľbách nemajú taký strach z prepadnutia svojich hlasov). Navyše chýbajú presnejšie predvolebné prieskumy, ktoré by ukazovali podporu strán či kandidátov na poslancov v jednotlivých obvodoch čo oslabuje možnosti voličov pri svojom výbere presnejšie strategicky kalkulovať. Spolu s tým vďaka absencii „krajských tém“ sa mieša zodpovednosť rôznych úrovní (národná, krajská, obecná), čím vznikajú rôzne možnosti pre „odmeňovanie a trestanie“ strán resp. kandidátov. Do volieb vstupujú aj osobnosti z malých strán, či nezávislí kandidáti, ktorí sú známe na úrovni mesta či obvodu a sú pre voličov často atraktívnou voľbou. Vo väčšine obvodov majú tiež voliči pri voľbe poslancov možnosť viacerých hlasov a môžu vyjadriť svoje rôzne preferencie. Všetky tieto faktory dávajú predpoklad vyššej roztrieštenosti hlasov a tým aj vyššej disproporcionality volebných výsledkov.

Výsledky volieb z hľadiska disproporcionality a efektívneho počtu strán tieto predpoklady jednoznačne potvrdzujú.

Tabuľka č 3.: Indexy disproporcionality, efektívneho počtu strán a počet prepadaných hlasov (Zdroje: Gallagher 2013 a vlastné prepočty)

Voľby/rok	Index disproporcionality	ENP parlament	ENP voľby	Prepadnuté hlasy
BA kraj 2009	34,44	2,21	6,07	67,3%
BA kraj 2013	46,47	1,62	4,83	60,7%
SK parl 2010	7,46	4,01	5,53	16,0%
SK parl 2012	9,77	2,85	4,36	19,3%
UK parl 2010	15,1	2,57	3,71	52,8%

Ako dokumentuje tabuľka č.3. , disproporcionalita výsledkov volieb v Bratislavskom kraji, meraná najčastejšie používaným Gallagherovým indexom disproporcionality¹³, je vysoká, dokonca by sa dala označiť ako extrémna. Hodnoty indexu oboch sledovaných volieb ďaleko prevyšuje disproporcionalitu, ktorá je bežná v parlamentných voľbách krajín používajúcich systém relatívnej väčšiny a blížila sa k nim iba niekoľko prípadov volieb v malých štátoch Latinskej Ameriky (porovnaj Gallagher 2013)¹⁴. Podobne vysoké až extrémne sú aj podiely tzv.prepadnutých hlasov, ktoré v oboch voľbách vysoko prekračujú 50%. Tieto aspekty, ktoré sa pri hodnotení krajských volieb na Slovensku zostávajú zatiaľ nepovšimnuté, vzbudzujú oprávnené otázky o férovosti reprezentácie a legitimacy zvolených zástupcov¹⁵.

12 Dôkazom môže byť napr.rozhodnutie SNS kandidovať v roku 2013 vo všetkých krajoch samostatne, ktoré predseda strany zdôvodnil možnosťou „reálne vidieť ako na tom sme“ (Volebný infoservis 2013).

13 Bližšie o konštrukcii indexu pozri Gallagher (1991)

14 Hodnotu indexu volieb z roku 2013 by dokonca žiadna zo zaradených krajín v žiadnych voľbách tejto celosvetovej databázy parlamentných volieb neprekonal.

15 V roku 2013 tak poslancov krajského zastupiteľstva dalo svoj hlas v priemere iba 8,51% a v roku 2009 dokonca iba 6,36% z celkového počtu voličov.

Volebný systém tiež podľa očakávania nemá veľký vplyv na šírku stranického systému vo voľbách meranú efektívnym počtom strán, ktorý sa významnejšie nelíši od hodnoty pre parlamentné voľby. Naopak, na úrovni efektívneho počtu strán v parlamente (zastupiteľstve) je jeho efekt jasne badateľný, keď výrazne redukuje efektívny počet strán a porovnaním s parlamentnými voľbami s pomerným volebným systémom.

Celkovo tak možno konštatovať, že volebný systém v podmienkach kraja funguje akoby len „polovične“. Mechanický efekt volebného systému účinkuje, naopak psychologický efekt iba slabo. Mechanicky redukuje počet strán v zastupiteľstve a rozdeľuje mandáty výrazne disproporčne, výraznejšie však nefungujú psychologické účinky brániace kandidátom väčšieho počtu malých strán ani obava voličov zo straty svojich hlasov. Je však potrebné dodať, že efektívny počet strán v zastupiteľstve je v skutočnosti vyšší, nakoľko boli vo voľbách úspešné stranické koalície. Ukazuje sa tak, že čelíme viacerým problémom, ktoré sprevádzajú fungovanie volebného systému relatívnej väčšiny (určenie volebných obvodov, disproporčné zastúpenie, prepadnuté hlasy) bez toho, aby sa naplňali viaceré z často uvádzaných pozitív (stabilizácia stranického systému, jasná zodpovednosť a spojenie s voličom).

Pri určovaní miera podpory voličov pre jednotlivé kandidujúce subjekty a ich vzájomné porovnanie medzi dvoma skúmanými voľbami stojíme pred problémom aké údaje resp. výsledky použiť. Porovnanie je komplikované jednak rôznou veľkosťou volebných obvodov (s možnosťou viacerých hlasov, ktoré majú voliči k dispozícii vo viacmandátových obvodoch) a skutočnosťou, že väčšina kandidujúcich strán (prípadne nezávislí kandidáti) sa nezúčastnili volieb vo všetkých obvodoch, čo môže výsledky významne skresľovať.

Prvým a najjednoduchším prístupom ako určiť tieto výsledky sú celkové percentuálne podiely hlasov kandidátov jednotlivých strán v celom kraji, ktoré prezentujú nasledujúce tabuľky č.4. a 5.

Tabuľka č 4.: Celkové výsledky jednotlivých strán vo voľbách do zastupiteľstva Bratislavského samosprávneho kraja v roku 2009.

Strana	Kandidáti	Hlasy	% hlasov	Mandaty	%mandátov
DS, DÚ	14	9347	2,7%	0	0,00%
EDS	39	6023	1,7%	0	0,00%
KDS	4	1580	,5%	0	0,00%
KSS	16	2202	,6%	0	0,00%
LS	4	663	,2%	0	0,00%
MOST-HÍD	40	17023	4,9%	1	2,27%
ND, SF	16	11409	3,3%	0	0,00%
NEKA	24	18269	5,3%	1	2,27%
NF	9	6145	1,8%	0	0,00%
OK	42	25434	7,4%	1	2,27%
RIS	3	420	,1%	0	0,00%
S.O.S.	1	183	,1%	0	0,00%

SaS	43	43466	12,6%	1	2,27%
SDKÚ-DS, KDH, SMK-MKP, OKS	44	101773	29,5%	26	59,09%
SDL	12	1828	,5%	0	0,00%
SLS	1	109	,0%	0	0,00%
SMER, LS-HZDS, SZS, HZD	44	73605	21,3%	14	31,81%
SNJ	11	723	,2%	0	0,00%
SNS	44	17094	5,0%	0	0,00%
SZ	12	5472	1,6%	0	0,00%
ÚSVIT	11	2076	,6%	0	0,00%
Celkom	434	344844	100,0%	44	0,00%

Tabuľka č 5. Celkové výsledky jednotlivých strán vo voľbách do zastupiteľstva Bratislavského samosprávneho kraja v roku 2013.

Strana	Kandidáti	Hlasy	% hlasov	Mandaty	%mandátov
99%	3	1124	,3%	0	0,00%
EDS	4	2024	,5%	0	0,00%
KDS	3	2454	,7%	0	0,00%
KSS	5	1850	,5%	0	0,00%
LS Naše Slovensko	8	3419	,9%	0	0,00%
MS	5	2731	,7%	0	0,00%
NaS	6	3966	1,1%	1	2,27%
NÁŠ KRAJ	5	1890	,5%	0	0,00%
NEKA	26	31247	8,5%	6	13,63%
NF	3	3906	1,1%	1	2,27%
NOVA	36	51046	13,9%	0	0,00%
NP	25	6895	1,9%	0	0,00%
PD	7	1549	,4%	0	0,00%
RIS	1	62	,0%	0	0,00%
SDKÚ - DS,SZ,OKS,SMK-MKP,SZ	44	136786	37,1%	34	77,27%
SDL	5	2892	,8%	0	0,00%
SLS	6	2032	,6%	0	0,00%
SMER - SD	43	71260	19,3%	1	2,27%
SMS	20	6121	1,7%	0	0,00%
SNS	23	15331	4,2%	0	0,00%
SOSKA	2	744	,2%	0	0,00%

SRÚS	1	254	,1%	0	0,00%
SZS	1	541	,1%	0	0,00%
Zmena zdola, DÚ	10	18304	5,0%	1	2,27%
Celkom	292	368428	100,0%	44	0,00%

Tieto výsledky nezohľadňujú spomínané odlišnosti vo veľkosti volebných obvodov a počtoch kandidátov a preto s výnimkou strán či koalícií, ktoré dokázali postaviť všetkých kandidátov v každom obvode je vzájomné porovnávanie problematické. Z tohto dôvodu je potrebné porovnať podporu strán v rámci jednotlivých obvodov kraja. Počet kandidujúcich subjektov je relatívne vysoký a údaje neprehľadné, preto pre ďalšiu analýzu budem prezentovať výsledky relevantných strán a koalícií a nezávislých kandidátov¹⁶ s tým, že ostatné strany budem pokladať za jedinú kategóriu. Pri porovnávaní počtu získaných hlasov sa však môžeme stretnúť s viacerými spôsobmi ako túto podporu počítať. Ilustratívnymi príkladmi sú dva spôsoby počítania podpory predstaviteľov strany NOVA vo voľbách v roku 2013. Predseda strany Daniel Lipšic počíta úspešnosť svojej strany na základe pomeru počtu hlasov s počtom oprávnených voličov, odmieta počítanie podielu z celkového množstva hlasov (voliči mali často viac hlasov), keďže podľa neho „vychádzať pri interpretácii výsledkov z celkového počtu „krúžkov“, a nie z počtu voličov je buď prejavom neznalosti základných princípov matematiky, alebo úmyselnej manipulácie“ (Lipšic 2013). Týmto spôsobom však počíta podporu strany podpredseda Juraj Miškov (bližšie Miškov 2013). Nemyslím si, že počítanie podpory na základe celkového počtu hlasov by odporovalo základným princípom matematiky, resp. by bolo manipulatívne. Práve naopak, Lipšicovo počítanie podpory zvädza k omylom, či nesprávnej interpretácii, keďže celkový súčet takto počítaných percent presahuje 100% (vďaka viacerým hlasom voličov vo viacmandátových volebných obvodoch)¹⁷.

Prvou možnosťou je preto počítať podporu kandidátov jednotlivých subjektov ako percentuálny podiel z celkového počtu hlasov v danom obvode.

Tieto výsledky nám síce ukazujú variáciu podporu jednotlivých subjektov v rámci volebných obvodov a rozdiely v oboch voľbách, stále však obsahujú skreslenie rôzneho počtu kandidátov, rovnako neukazujú rôznu veľkosť jednotlivých obvodov.

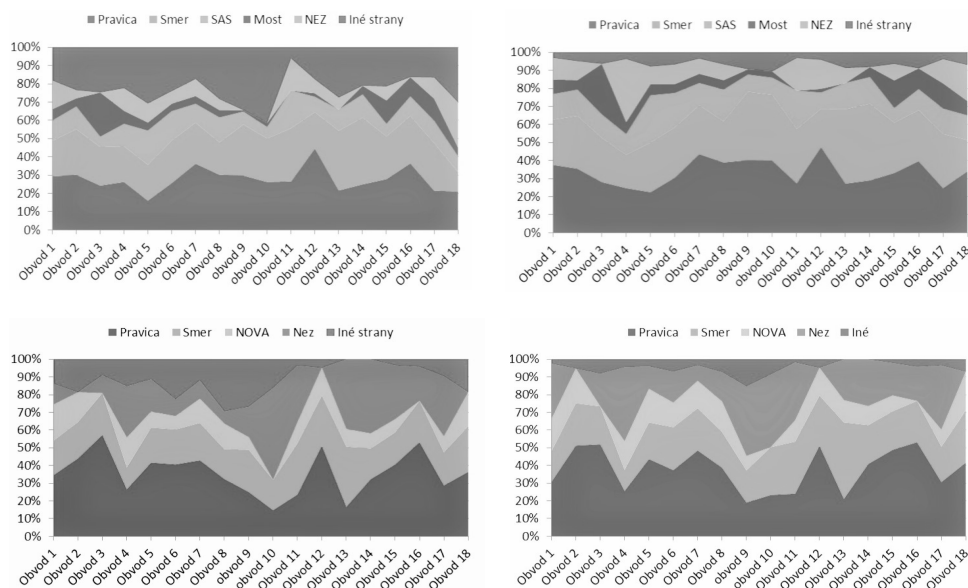
Výsledky preto môžeme upraviť zohľadnením počtu kandidátov jednotlivých subjektov, čím dostávame percentuálny podiel hlasov na jedného kandidáta daného subjektu. Inými slovami, ak by v obvode kandidoval za každý subjekt iba jeden „priemerný“ kandidát a lepšie ilustrujú podporu jednotlivých strán. Ilustratívne grafické porovnanie predchádzajúcich dvoch výpočtov za voľby 2009 a 2013 v nasledujúcom grafe č.2. jasnejšie ukazujú, že relatívne vysoký počet hlasov „ostatným“ stranám pri výpočte jednoduchej percentuálnej podpory v obvodoch (grafy na pravej strane) súvisí s ich veľkým počtom kandidátov. Naopak upravené výsledky vypočítané druhým spôsobom,

16 Pre ďalšiu analýzu budem považovať za nezávislých kandidátov aj kandidátov zoskupenia Nezávislé fórum, ktorého kandidáti vo voľbách súťažia prakticky ako nezávislí kandidáti.

17 V oboch zmienených prípadoch je interpretácia výsledkov zavádzajúca. V prípade Daniela Lipšica nemožno tvrdiť, že by tieto výsledky mohli byť ziskom hlasov vo význame percentuálnej podpory strany či kandidáta, ako to vyplýva z jeho článku. Rovnako problematický je záver Juraja Miškova, že NOVA je najsilnejšou opozičnou stranou v Bratislavskom kraji, keďže ostatné strany (relatívne úspešne aj v pomere počtu získaných hlasov) kandidovali v koalícii a ich jednotlivú podporu na základe týchto výsledkov jednoducho nepoznáme. Oba články jednoznačne ukazujú potrebu opatrnosti pri interpretácii volebných výsledkov krajských volieb.

ktoré zohľadňujú rôzny počet kandidátov ukazujú, že jednoduché podiely hlasov môžu značne skresľovať úspešnosť kandidátov, predovšetkým v prípade nezávislých a kandidátov ostatných strán. Tieto výsledky (grafy napravo) jednoznačne dokumentujú úspech nezávislých kandidátov, predovšetkým v roku 2013.

Graf č.2.: Podiely hlasov pre jednotlivé subjekty vo volebných obvodoch Bratislavského kraja vo voľbách 2009 a 2013 – výsledky celkového počtu hlasov v obvode (graf naľavo) a výpočtu podpory priemerného kandidáta (napravo).

Tieto výsledky však stále nezohľadňujú rôznu veľkosť, resp. váhu jednotlivých volebných obvodov, preto, ďalšou možnosťou počítania volebnej podpory je aj počítanie váženého priemeru jednotlivých analyzovaných subjektov v závislosti od rôznej váhy obvodov určenej počtom mandátov, ktoré sú v nich pridelené. Tento údaj je preto citlivejší k skresľovaniu výsledkov rôznou veľkosťou obvodov, ktoré sú v prípade Bratislavského kraja výrazne odlišné.

Sumár celkových výsledkov skúmaných strán podľa rôznych spôsobov výpočtu podpory sumarizuje nasledovná tabuľka.

Tabuľka č.6.: Výsledky výpočtov voličskej podpory v Bratislavskom kraji vo voľbách do krajského zastupiteľstva

2009	Pravica	Koal. Smer	SAS	Most	NEKA	Iné strany
pomer získaných hlasov celkovo	29,51%	21,34%	12,60%	4,94%	7,07%	24,54%
priemer obvody	27,72%	23,57%	11,39%	6,87%	10,79%	23,43%
priemer obvody/1poslanec	33,60%	28,60%	14,16%	8,33%	13,82%	6,26%
vážený priemer obvody	28,79%	22,32%	11,93%	5,49%	7,20%	24,26%

2013	Pravica	Smer	NOVA	NEKA	Iné strany
pomer získaných hlasov celkovo	37,12%	19,34%	13,68%	9,54%	20,14%
Priemer obvody	35,65%	21,65%	12,49%	24,20%	13,63%
priemer obvody/1poslanec	37,83%	23,72%	14,61%	25,64%	5,52%
vazeny priemer obvody	36,76%	20,36%	12,18%	13,78%	16,92%

Výsledky volieb v jednotlivých volieb ukazujú na základné trendy, ktoré môžeme sledovať v voľbách v Bratislavskom kraji. Najvyššiu podporu získala pravicová koalícia, ktorá si svoje postavenie v roku 2013. Napriek tomu, že toto postavenie nemôžeme považovať z hľadiska voličskej podpory za dominantné (len v malom počte obvodov presahuje 50% hlasov), je dostatočne silné natoľko, aby jej vďaka účinkom volebného systému zabezpečovalo veľkú väčšinu získaných mandátov. Na druhej strane zaznamenávame mierny pokles zisku hlasov pre stranu Smer-SD v porovnaní s rokom 2009, relatívne dobré výsledky nových pravicových strán (SaS v roku 2009 a NOVA v roku 2013), ktoré však neboli dostatočné na výraznejší zisk mandátov. V súlade s celoslovenským trendom vidíme aj jednoznačný rast podpory nezávislým kandidátom (porovnaj Stupňan 2013), ktorých priemerná podpora na jedného kandidáta predstihla podporu kandidátov strany Smer-SD a v tomto ohľade sa stali druhou najsilnejšou skupinou.

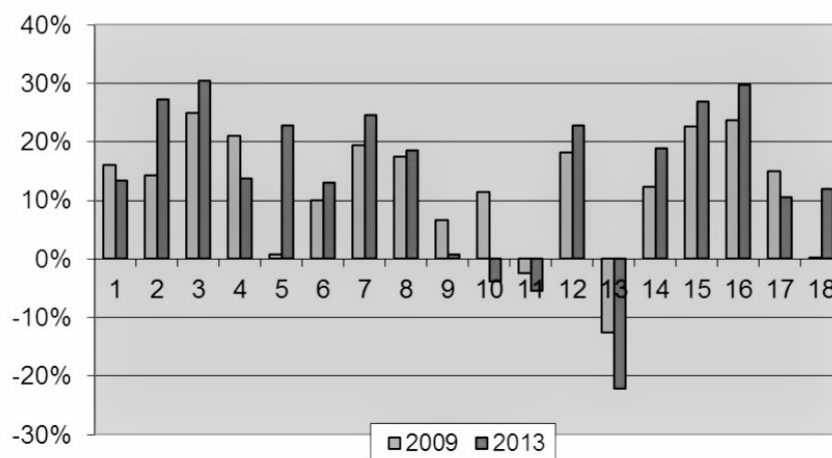
Okrem posilnenia nezávislých kandidátov možno za najvýznamnejšiu zmenu dvoch skúmaných volieb považovať dramatický pokles mandátov pre stranu Smer-SD, ktorej zo 14 mandátov z volieb 2009 zostal iba jediný. Pre zistenie súvislostí tejto zásadnej zmeny výsledkov bude potrebné detailnejšie sa pozrieť na volebné zisky tejto strany a porovnať ich so ziskami pravicových koalícií.

V tabuľke č. môžeme vidieť porovnanie rozdielu týchto dvoch strán, resp. koalícií v oboch voľbách. Vo svetle už zmieneného poklesu hlasov pre stranu Smer-SD neprekvapuje, že vzájomný pomer hlasov týchto dvoch súperov je v roku 2013 priaznivejší v prospech pravicovej koalície. Ako dokumentuje aj nižšie uvedený graf ukazujúci rozdiel vzájomnej podpory pravicovej koalície a Smeru-SD v oboch voľbách, Smer-SD dokázal v roku 2013 získať viac hlasov ako pravicová koalícia iba troch obvodoch (v roku 2009 v štyroch). Vo veľkej väčšine obvodov však výraznejšie prehral a priemerný rozdiel na jeden obvod počítaný váženým priemerom sa výrazne zvýšil z 8,43% na 16,8%. (priemerný rozdiel na obvod sa zvýšil zo 12,11% na 14,17%).

Vynára sa prirodzene otázka, čo stojí za zväčšením tohto rozdielu, ktorý je v podmienkach systému relatívnej väčšiny výrazný a dáva druhej strane v poradí malú šancu na zisk mandátov bez toho aby mala geograficky koncentrovanú podporu, čo nie je prípad strany Smer-SD v Bratislavskom kraji¹⁸.

18 Predpoklad vyššej podpory strany Smer-SD vo vidieckom prostredí sa vo výsledkoch neaplnil. Parametrická korelácia výsledkov s veľkosťou volebného obvodu ukazuje síce predpokladaný vzťah, ten však nie je štatisticky významný (Pearsonov korelačný koeficient -0,293 a -0,294), významnou je iba neparametrická korelácia za rok 2009 (Spearman's rho -0,534). Na základe týchto výsledkov nemožno rozhodne hovoriť o geografickej koncentrácii podpory Smeru-SD. Rovnako sa neukazuje žiadny štatisticky významný vzťah medzi veľkosťou obvodu a získanými hlasmi ani u žiadnej inej strany.

Graf č.3.: Rozdiel podpory pravicovej koalície a koalície vedenej Smerom-SD resp.stranou Smer-SD vo voľbách do zastupiteľstva Bratislavského samosprávneho kraja 2009 a 2013.

Jednoduchý pohľad na zloženie pravicovej koalície ukazuje, že koalícia roku 2013 je širšia, keď zahŕňa strany Most-Híd a SaS, ktoré predtým kandidovali samostatne. V roku 2013 síce kandidovala opäť jedna nová pravicová strana s potenciálom zisku dôležitého podielu hlasov (NOVA), počet relevantných pravicových strán súperiacich vo voľbách sa však znížil. Podpora voličov pre pravicové strany však nie je statická a vyvíja sa v čase, preto treba rozšírenie pravicovej koalície zasadiť do kontextu podpory jej strán v pri jednotlivých voľbách. Bohužiaľ, dostupné prieskumy verejnej mienky, ktoré by mapovali preferencie strán v Bratislavskom kraji v danom čase nie sú voľne k dispozícii, preto použijem údaje najbližších parlamentných volieb¹⁹. Tabuľka č.7 ukazujú podporu strán pravicovej koalície a Smeru.SD (resp.koalície v ktorej kandidoval Smer v roku 2009).

Tabuľka č.7: Porovnanie podpory strán pravicovej koalície a koalície Smeru-SD resp.strany Smer v parlamentných a krajských voľbách v Bratislavskom kraji.

	NRSR 2010	VÚC 2009	rozdiel	% podpory
pravícová koalícia	36,50%	29,50%	-7%	80,80%
Koalícia Smer-SD	27,80%	21,30%	-6,50%	76,60%
	NRSR 2012	VÚC 2013	rozdiel	% podpory
Pravicová koalícia 2013	44,40%	37,12%	-7,28%	83,60%
Smer SD	30,69%	19,34%	-11,35%	63%
Pravicová koalícia 2009	22,84%			

Vidíme podpory strán pravicovej koalície ako v roku 2009 tak v roku 2013, ktorá

¹⁹ Ide tak o porovnanie krajských volieb 2009 s parlamentnými voľbami 2010 a krajských volieb 2013 s parlamentnými voľbami 2012. Fakt, že jedny parlamentné voľby sa konali pred a druhé až po krajských voľbách nie je ideálnou situáciou na porovnanie, avšak som presvedčený, že pre účel porovnania aktuálnej podpory je vhodnejšie vybrať voľby s čo najmenším časovým odstupom.

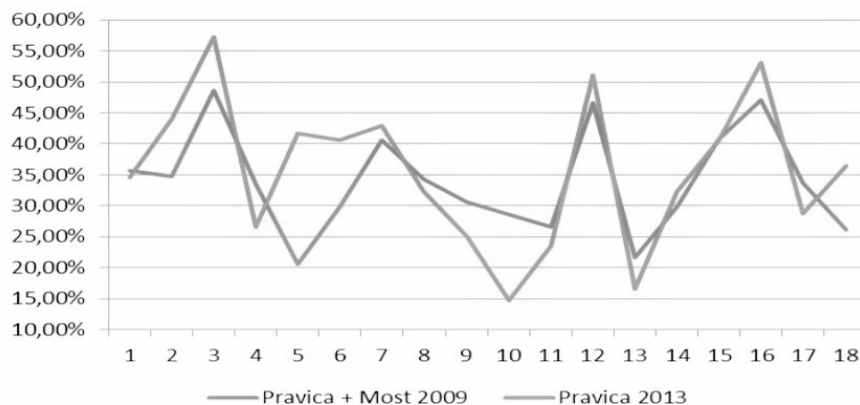
sa prejavila aj v krajských voľbách. Dôležité s však dve zistenia, ktoré z tohto porovnania vyplývajú. Podpora strán pôvodnej pravicovej koalície z roku 2009 významne klesla, dokonca pod úroveň podpory strany Smer-SD. Pokiaľ by táto koalícia pokračovala v pôvodnom zložení, riziko výraznej straty mandátov bolo vysoké. Rozhodnutie a schopnosť rozšíriť túto koalíciu, preto možno hodnotiť ako veľmi efektívne. Dôležité však bolo, že sa pravicovej koalícii podarilo dosiahnuť istý synergický efekt, ktorý nemusí byť pri koalíciách (zvlášť širokých) pravidlom. Dokumentuje to aj číslo „potenciálu podpory“ z parlamentných volieb, ktoré je počítané ako celkový podiel hlasov pre strany koalície v kraji v parlamentných voľbách. Úbytok hlasov strán pôvodnej koalície (najmä SDKÚ-DS) v porovnaní s rokom 2009 sa podarilo kompenzovať vstupom dvoch významných strán so koalície, čím sa potenciál podpory v porovnaní s okom 2009 zvýšil. Dôležité však je, že sa pravicovej koalícii podarilo tento potenciál skutočne naplniť a koalície získali v oboch voľbách viac ako 80% hlasov, ktoré ukazoval ich potenciál z parlamentných volieb. Nárast podpory pravicovej koalície vo voľbách tak môžeme pripísať nie vyššej podpore strán, ktoré ju tvorili v oku 2009, ale vďaka jej rozšíreniu o nové strany.

Iný príbeh ponúka strana a Smer-SD. Tá dokázala naplniť svoj potenciál v roku 2009 na približne podobnej úrovni ako pravicová koalícia, v roku 2013 však dochádza k významnému poklesu a na rozdiel od pravicovej koalície naplní iba na 63%. Na základe dostupných dát volebných výsledkov je ťažko určiť príčiny tohto javu, potrebné by boli prieskumy na úrovni jednotlivcov, ktoré však nie sú k dispozícii. Na jednej strane môžeme tvrdiť, že z hľadiska porovnania oboch krajských volieb je pokles podpory kandidátov strany Smer-SD iba mierny a voliči ho tak zásadne „netrestali“, na druhej strane je zisk podpory významne nižší, ako by sme mohli predpokladať na základe zisku Smeru-SD v nedávnych parlamentných voľbách. Z tohto pohľadu už voliči „trestali“ vládnu stranu v kraji výraznejšie.

Ukazuje sa však, že výsledky parlamentných volieb významne súvisia s výsledkami volieb krajských, korelačné koeficienty výsledkov jednotlivých skúmaných strán (resp. koalícií) na úrovni okresov v oboch voľbách vykazujú významnú súvislosť (korelačné koeficienty 0,905 pre rok 2009 a 0,856 v roku 2013), čo však znamená podobnú štruktúru podporu, nie nevyhnutne jej výšku a na základe parlamentných volieb preto nemôžeme robiť jednoznačné predpovede o presnom zisku jednotlivých strán.

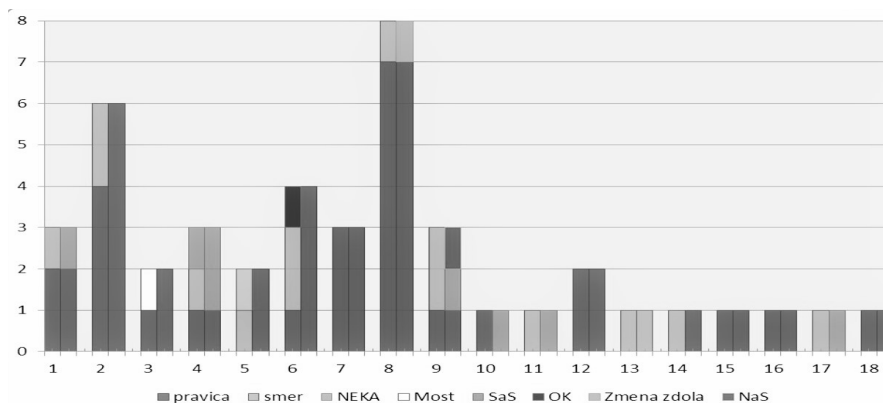
V súvislosti s otázkou rozšírenia pravicovej koalície je zaujímavá otázka, nakoľko možno určiť príspevok každej z nich. Bez ďalších dát zisťujúcich hlasovanie voličov týchto strán nie je možné na túto otázku s istotou odpovedať, volebné výsledky však ponúkajú mimoriadne zaujímavé spojitosti. Veľmi prekvapuje podobnosť výsledkov pravicovej koalície v roku 2013 a súčet hlasov tejto koalície spolu s hlasmi pre Most-Híd, ktoré dokumentuje graf č.4. Táto spojitosť sa potvrdzuje aj štatisticky, keď medzi týmito výsledkami nachádzame veľmi vysokú štatistickú súvislosť (Pearsonov korelačný koeficient 0,721), čo neplatí pri vzájomnom porovnaní výsledkov pravicovej koalície, ani pri porovnaní s výsledkami SaS, ktoré nie sú štatisticky významné. Môžem preto vysloviť dôvodnú hypotézu, že za lepšími výsledkami pravicovej koalície a synergickým efektom stoja predovšetkým voliči strany Most-Híd. Výsledky tak naznačujú, že začlenenie strany Most-Híd bolo pre zvýšenie celkovej podpory koalície ďaleko efektívnejšie, ako v prípade SaS, ktorej príspevok sa nedá jasne preukázať.

Graf č.4. Porovnanie voličskej podpory Pravicovej koalície v rokoch 2009 a 2013

Mohlo by sa zdať, že pôvod zásadného poklesu získaných mandátov Smeru-SD máme vyriešený. Pri bližšom pohľade však zistíme, že úbytok hlasov Smeru-SD a širšia pravicová koalícia nám úplne nevysvetlia úbytok mandátov, aj keď by to disproportčný charakter väčšinového systému mohol naznačovať. V roku 2009 získala koalícia, ktorú viedol Smeru-SD väčšinu mandátov vo veľkých obvodoch v Bratislave (8 zo 14), kde okrem jedného obvodu nikdy nezískala celkovo viac hlasov ako pravica. Počet získaných mandátov pre strany v jednotlivých obvodoch a ich zmeny v oboch voľbách ilustruje graf č.5

Graf č.5: Zisk mandátov v zastupiteľstve Bratislavského samosprávneho kraja pre jednotlivé volebné obvody v voľbách v roku 2009 a 2013.

Vynárajú sa tu preto dve otázky. Ako bolo možné, že niektorí kandidáti koalície na čele so stranou Smer-SD v roku 2009 uspeli v Bratislavských obvodoch napriek výrazne nižšej podpore svojej koalície v porovnaní s pravicom a prečo sa tento výsledok v roku 2013 nezopakoval? Pre vysvetlenie sa musíme pozrieť na konkrétne osoby kandidátov Smeru-SD, ktorí dokázali v roku 2009 v Bratislave uspieť. Ukazuje sa, že išlo o osobnosti,

ktoré boli vo svojich obvodoch relatívne známe a dokázali získať širšiu podporu ako iní kandidáti tejto koalície. Išlo najmä o starostov mestských častí (Ftáčnik, Drozd, Frimmel, Hanulíková, Zvonár), prípadne inak známych kandidátov (Beňová, Dubček, Borguľa), ktorí získali výrazne viac hlasov ako „neznámy“ kandidáti tejto koalície a dokázali prekonať nevýhodu nižšej straníckej podpory. V roku 2013 však väčšia časť týchto kandidátov vôbec nekadidovala (Ftáčnik, Frimmel, Beňová, Dubček, Zvonár), prípadne síce opäť kandidovali, ale medzičasom stratili post starostu (Drozd). Zvyšní kandidáti, ktorí obhajovali svoje poslanecké mandáty síce opäť získali výrazne vyššiu podporu ako iní kandidáti Smeru-SD (Hanulíková, Borguľa), avšak tentokrát to na získanie mandátu nestačilo. Aj straty niektorých ďalších mandátov v mimobratislavských obvodoch, (kde má Smer o niečo vyššiu podporu ako v Bratislave a tým aj lepšie predpoklady získania mandátov) možno pripísať buď nástupu nezávislých kandidátov či špecifickým podmienkam jednotlivých obvodov, ktoré neboli pre kandidátov Smeru-SD priaznivé²⁰. Pokles podpory Smeru a naopak jej nárast u pravicovej koalície je preto len čiastočným vysvetlením neúspechu Smeru-SD v počte získaných mandátov v zastupiteľstve. Dôležitú úlohu hral aj výrazný úbytok „silných“ kandidátov (najmä starostov), ktorí dokázali získať širšiu podporu potrebnú na prekonanie vyššej podpory pravicovej koalície²¹. Môžeme preto skonštatovať, že získanie mandátov koalície vedenej Smerom (z ktorých bola väčšina v Bratislave) bol roku 2009 je z hľadiska štruktúry podpory mimoriadne dobrým výsledkom, ktorý môžeme označiť ako navzdory volebnému systému. Napomohla o niečo vyššia roztrieštenosť pravice ako aj kandidáti schopní získať širšiu podporu. V roku 2013 tieto vhodné okolnosti nenastali (skôr naopak sa pridala nástup nezávislých kandidátov), vďaka ktorým volebný systém účinkoval podľa predpokladu a nedal Smeru bez významnejšej geografickej koncentrácie podpory veľké šance na získanie mandátov. V tomto kontexte „trestal“ Smer-SD stratou mandátov výraznejšie volebný systém ako nižšia podpora voličov.

Otázkou zostáva, či mohol Smer-SD v roku 2013 zabrániť tomuto neúspechu rovnakou stratégiou ako pravicové strany, t.j. vytvorením volebnej koalície. Na rozdiel od pravice sú však jeho možnosti budovania koalície v kraji výrazne obmedzené. Existuje prakticky iba jediná strana, ktorá má významnejšiu podporu a s ktorou by vytvorenie koalície malo praktický význam – SNS²². SNS v roku 2013 postavila v kraji iba polovicu možných kandidátov (22), ktorí získali celkovo 15331 hlasov (4,16%). Aj v prípade, že by Smer zostavil koalíciu a pri najoptimistickejšom variante (všetky hlasy pre kandidátov SNS by získali kandidáti tejto koalície, čo je samozrejme vysoko nepravdepodobný scenár) by táto koalícia získala iba o jedného poslanca navyše. Pri súčasnom rozložení podpory v kraji tak nemal Smer-SD možnosti výrazne zlepšiť svoje výsledky voči pravici

20 Príkladom sú najmä Malacky ovplyvnené kauzou Oskara Dobrovodského, kde na jeho úkor spolu s ďalším nezávislým kandidátom stratil Smer dva mandáty.

21 Je zaujímavé zmieniť kandidatúru Moniky Flašíkovej Beňovej, ktorá dokázala prekvapujúco v roku 2009 získať vo veľkom obvode Ružinov najviac hlasov zo všetkých kandidátov, čo znamenalo schopnosť osloviť významnú časť voličov, ktorí nevolili iných kandidátov koalície na čele so Smerom-SD. Tento výsledok mohol zohrávať úlohu pri rozhodnutí strany postaviť ju ako kandidátku do volieb predsedu kraja. V tomto prípade sa jej však už širšia podpora ako voličov Smeru-SD už nepodarilo (celkový podiel hlasov pre kandidátov Smeru do zastupiteľstva v kraji v roku 2013 bola 19,34%, Flašíková-Beňová získala v prvom kole iba 24,1% hlasov, čo je nárast o 4,7%. Naopak jej protikandidát Pavol Frešo získal v prvom kole 48,38% hlasov čo bolo o 11,3% viac ako získala jeho pravicová koalícia vo voľbách poslancov.

22 Ide však len o hypotetickú situáciu, ako som už uviedol SNS zámerne kadidovala na celom Slovensku v krajských voľbách samostatne.

vytváraním koalícií s inými stranami a za príčinu neúspechu nemožno označiť jeho samostatnú kandidatúru.

3 ZÁVER

Krátka analýza volebných výsledkov posledných dvoch krajských volieb v Bratislavskom kraji napriek svojmu úzkemu zameraniu priniesla niekoľko zaujímavých zistení o povahe fungovania volebného systému ako aj súvislosti voličskej podpory, ktoré vďaka malému záujmu o túto oblasť zatiaľ zostávajú často skryté.

V oboch skúmaných voľbách sa výrazne prejavil mechanický efekt volebného systému, ktorý však nie je sprevádzaný psychologickým efektom na počet kandidujúcich subjektov, ani hlasovania voličov. Výsledkom je extrémna disproporionalita volebných výsledkov a vysoký počet prepadnutých hlasov, ktoré prinášajú otázku o férovosti zastúpenia a legitimity zvolených zástupcov.

Z hľadiska výsledkov jednotlivých strán vzbudil najviac pozornosti výrazný neúspech strany Smer-SD, ktorá v porovnaní s predchádzajúcimi voľbami stratila takmer všetkých poslancov v zastupiteľstve. Aj keď z hľadiska porovnania výsledkov Smeru-SD v parlamentných a krajských voľbách môžeme hovoriť o poklese podpory a istom „treste“ voličov, tento neúspech je však len v menšej miere dôsledkom straty voličskej podpory. Napriek tomu, že je v priemere nižšia ako bola v predchádzajúcich voľbách, dôležitejšími faktormi bola jednak stratégia pravicových strán, ktoré dokázali sformovať širokú koalíciu s dostatočným synergickým efektom na to, aby v podmienkach volebného systému relatívnej väčšiny využili prevahu svojej voličskej podpory v kraji na získanie veľkej väčšiny mandátov v zastupiteľstve. Výsledky naznačujú, že v tomto prípade bolo dôležitým začlenením stany Most-Híd, ktorej výsledky za rok 2009 významne súvisia s nárastom hlasov pre pravicovú koalíciu. Druhým faktorom neúspechu strany Smer-SD z hľadiska zisku mandátov boli aj osobnosti a charakteristiky kandidátov (najmä pozície starostov), ktoré vo voľbách v roku 2009 dokázali osloviť širší okruh voličov a prekonať nevýhodu nižšej podpory a ktorých strana Smer-SD ponúkla vo voľbách v roku 2013 v ďaleko menšom počte. Ukazuje sa preto, že relatívny úspech strany v roku 2009 by sa dal vzhľadom na podporu Smeru-SD a strán spojených vo vtedajšej koalícii označiť za nečakaný, naopak v roku 2013 sa naplno prejavili disproporčné účinky volebného systému.

Dôležitým trendom je aj posilnenie podpory nezávislých kandidátov, ktorých voličská podpora sa približuje podpore najsilnejších etablovaných strán. Nezávislí kandidáti dokázali v kraji výraznejšie uspieť aj napriek nízkej volebnej účasti, kedy sa často predpokladá výrazný podiel „disciplinovaných straníckych voličov“, čo tento predpoklad výrazne spochybňuje.

Zoznam skratiek

EDS – Európska demokratická strana

HZD – Hnutie za Demokraciu

ĽS-HZDS – Ľudová strana-Hnutie za demokratické Slovensko

KDH – Kresťansko demokratické hnutie

NEKA – Nezávislí kandidáti

NOVA – Nová väčšina
 OK – Občiansky klub
 OKS – Občianska konzervatívna strana
 SaS – Sloboda a solidarita
 SDKÚ-DS – Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana
 Smer-SD – Smer- Sociálna demokracia
 SMK – Strana maďarskej koalície
 SZS – Strana zelených Slovenska
 VÚC – Vyšší územný celok

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BENOIT, K. 2001. District magnitude: electoral formula and number of parties. In *European Journal of Political Research*, Vol. 39, No.2, ISSN 0304-4130, s. 203-224.
- Bratislavský samosprávny kraj, 2009. Bratislavská župa bude mať menej poslancov a viac volebných obvodov. 17.6.2009. [cit.10.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.region-bsk.sk/clanok/aktualne-spravy-bratislavska-zupa-bude-mat-menej-poslancov-a-viac-volebnych-obvodov.aspx>>
- DUGOVIČ, M. 2013. Volebné obvody v Bratislavskom kraji nemajú logiku. In *Sme* 7.11.2013. [cit.10.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://bratislava.sme.sk/c/6997957/volebne-obvody-v-bratislavskom-kraji-nemaju-logiku.html>>
- EGGERS, A.C. - FOURNAIES, A.B. 2013. Representation and district magnitude in plurality systems. In *Electoral Studies*, Article in press. [cit.10.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261379413001297>>
- GALLAGHER, M. 1991. Proportionality, Disproportionality and Electoral Systems. In *Electoral Studies*, Vol. 10, No.1, s. 33-51.
- GALLAGHER, M. 2013. Election indices dataset. [cit.10.2.2014]. Dostupné na internete: <http://www.tcd.ie/Political_Science/staff/michael_gallagher/EISystems/index.php>
- GALLAGHER, M – MITCHELL, P. 2005. *Politics of Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press.
- JOHNSON, L.W. 2007. *From Votes to Seats: Four Families of Electoral Systems: Proportional Representation Majority, Plurality, Mixed*. Toronto: Citizens' Assembly on Electoral Reform. [cit.10.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.citizensassembly.gov.on.ca/assets/From%20Votes%20to%20Seats.pdf>>
- KLIMOVSKÝ, D. 2007. Pôsobenie organizačných jednotiek regionálnej úrovne územnej samosprávy v podmienkach SR v občianskej reflexii. In *Slovenská politologická revue*, Roč.2007, ISSN 1335-9096 s. 58-70.
- KRIVÝ, V. 2009. Voľby významné a menej významné. [cit.10.2.2014]. Dostupné na internete: <www.sociologia.sav.sk/%2Fcms/%2Fuploaded/%2F1197_attach_krivy_volby.doc>
- LIJPHART, A. 1994. *Patterns of Democracy*. New Haven: Yale University Press.
- LIPŠIC, D. 2013. Voľby do VÚC: čísla neklamú. 12.11.2013. [cit.10.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://lipsic.blog.sme.sk/c/341995/Volby-do-VUC-Cisla-neklamu.html>>

- MESEŽNIKOV, G. 2005. Regionálne voľby 2005. Súvislosti a výsledky. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- MIŠKOV, J. 2013. Potvrdené: NOVA je v Bratislave najsilnejšou opozičnou stranou. 12.11.2013. [cit. 10.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://jurajmiskov.blog.sme.sk/c/342004/Potvrdene-NOVA-je-v-Bratislave-najsilnejdou-opozicnou-stranou.html>>
- NORRIS, P. 2004. Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior. Cambridge: Cambridge University Press.
- Noviny.sk, 2013. PRIESKUM. Dôvod volebného ignoranstva? VUC-ky nič nezmôžu! [online] 5.12.2013. [cit. 10.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://udalosti.noviny.sk/politika/05-12-2013/prieskum-maly-vyznam-vuc-viedol-k-nizkej-ucasti.html>>
- PLENTA, P. 2010. Voľby do nitrianskeho vyššieho územného celku. In Evropské volebné studie, Vol.5, No.1, ISSN 1801-6545, s. 79-85.
- PLŠKO, M. 2009. Kto je Vaším županom? Polovica ľudí nevie. 26. 10. 2009. [on-line]. [cit. 2010-02-15]. Dostupné na internete: <<http://volby.sme.sk/c/5079055/kto-je-vasim-zupanom-polovica-ludi-nevie.html>>
- Pravda, 2013. Pre 48 percent ľudí sú regionálne voľby dôležité. 5.11.2013. [on-line]. [cit. 2010-02-15]. Dostupné na internete: <<http://spravy.pravda.sk/volby/clanok/298313-pre-48-percent-ludi-su-zupne-volby-dolezite/>>
- STUPŇAN, I. 2013. Vplyv nezávislých sa v župách posilňuje. In Pravda 17.11.2013. [cit. 10.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://spravy.pravda.sk/volby/clanok/299598-vplyv-nezavislych-sa-v-zupach-posilnuje/>>
- Štatistický úrad, 2009. Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2009. Súhrnné výsledky hlasovania podľa volebných obvodov, samosprávnych krajov a za SR. [on-line]. [cit. 2010-02-15] Dostupné na internete: <http://volby.statistics.sk/osk/osk2009/files/xls_k1.zip>
- Štatistický úrad, 2010. Voľby do NRSR 2010. Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre politické strany podľa okresov a krajov. [on-line]. [cit. 2010-02-15] Dostupné na internete: <<http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2010/files/xls.zip>>
- Štatistický úrad, 2012. Voľby do NRSR 2012. Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre politické strany podľa okresov a krajov. [on-line]. [cit. 2010-02-15] Dostupné na internete: <<http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2012/files/xls.zip>>
- Štatistický úrad., 2013. Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2013. Súhrnné výsledky hlasovania podľa volebných obvodov, samosprávnych krajov a za SR. [cit. 2010-02-15] Dostupné na internete: <http://volby.statistics.sk/osk/osk2013/VUC/VUC_2013_1_kolo_xls.zip>
- Volebný Infoservis, 2013. VOLBY: Smer-SD chce minimálne obhájiť pozície. [online]. 6.11.2013. [cit. 10.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.infovolby.sk/index.php?base=data/parl/2012/06110109.msx>>